

Sisällysluettelo

1. Toimintaympäristön muutoksia	1
2. Arkkitehtuuripolitiikka	1
3. Toimenpiteiden seuranta	2
3.1 Julkinen rakentaminen esikuvana	2
3.1.1 Valtio ja kunnat kiinteistönomistajana ja rakennuttajana	2
3.1.2 Rakentamisen julkinen rahoitus	4
3.2 Ohjaus ja valvonta	5
3.2.1 Rakennuslainsäädäntö ja muu viranomaisohjaus	5
3.2.2 Aluearkkitehtitoiminta	5
3.3 Kulttuuri ja koulutus	6
3.3.1 Rakennusperintö	6
3.3.2 Arkkitehtuuri osana kulttuuri- ja taide-elämää	8
3.3.3 Yleissivistävä kasvatus	8
3.3.4 Alan ammatillinen koulutus	10
3.3.5 Arkkitehtuuritutkimus	11
3.4 Arkkitehtuuri ja rakentamisen laatu	11
3.4.1 Arkkitehtisuunnittelun laatu	11
3.4.2 Laadun varmentaminen	12
3.4.3 Arkkitehtuurikilpailut	13
3.5 Arkkitehtuurin tunnetuksi tekeminen	13
3.5.1 Tiedottaminen	13
3.5.2 Kannustaminen ja palkitseminen	14
3.6 Arkkitehtuuripolitiikan toteuttaminen	14
4. Johtopäätökset	14
4.1 Yhteenvedo arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toimenpiteiden etenemisestä	15
5. Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman jatkotoimenpiteet	18
5.1 Arkkitehtuuripolitiikan jatkuvuus	18
5.2 Tutkimus- ja kehitystyön edistäminen sekä arkkitehtuurin laadun arviointi	19
5.3 Arkkitehtuurin tunnetuksi tekeminen	20
5.4 Arkkitehtuurin kansalaiskasvatus	21
5.5 Rakennusperinnön vaaliminen	21
LIITE 1	23

1. Toimintaympäristön muutoksia

Valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittisen ohjelman valmistumisen (17.12.1998) jälkeen sekä rakennuslalla että laajemmin yhteiskunnassa on tapahtunut merkittäviä toimintaympäristön muutoksia.

Yhteiskuntapoliittinen ohjaus on uudistunut. Valtioneuvosto on ryhtynyt laatimaan erilaisia perinteiset hallintorajat ylittäviä strategioita, politiikoita ja ohjelmia, kuten arkkitehtuuri-, muotoilu- rakennus- ja kaupunkipolitiikka, rakennusperintöstrategia sekä ekologisen rakentamisen ohjelma. Näillä ohjelmilla ja niiden evaluoinneilla pyritään edistämään yhden hyvinkin laajan aihealueen kysymyksiä ja samalla integroimaan eri politiikat toisiinsa vaikuttamaan samaan suuntaan.

Suuria muutoksia rakennusalan toimintakäytäntöihin toi vuoden 2000 alusta voimaan tullut uusi maankäyttö- ja rakennuslaki. Lain tavoitteena on rakentamisen laadun ja virheettömyyden varmistaminen eri tavoin sekä suunnittelussa että toteutuksen aikana. Yhtenä keinona laissa korostetaan muun muassa suunnittelijoiden ja rakennustyönjohtajien kelpoisuutta tehtäviinsä. Lakiin on kirjattu myös rakentamisen lähtökohdaksi kestävän kehityksen periaate. Rakennetun ympäristön ja maankäytönsuunnittelun ohjauksessa painopiste on siirtynyt alueellisille ja paikallisille toimijoille. Uusi laki antoi kansalaisille entistä voimakkaammin osallistuvan roolin maankäytön suunnittelussa. Samaan aikaan myös kansalaisaktiivisuus on lisääntynyt merkittävästi.

Valtion omassa rakentamisessa tapahtui merkittävä muutos, kun Rakennushallituksesta muodostettiin liikelaitos. Uudessa tilanteessa nähtiin myös epävarmuustekijöitä. Rakennushallituksen pitkien perinteiden rakentamista kehittävänä ja hyvää rakentamisen tasoa ylläpitävänä toimijana pelättiin katkeavan. Senaatti-kiinteistöjen markkinaperustainen toimintalinja nähtiin uhkana ja ristiriitojen aiheuttajana kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kansallisomaisuuden hoidossa.

Suuri muutos rakennus- ja kiinteistöalalla on ollut kokonaan uuden toimintamuodon syntyminen. Aikaisemmin yksityiset rahoitusyrietykset eivät harjoittaneet Suomessa kiinteistöliiketoimintaa, mutta nyt kiinteistösijoittamisella on merkittävä osa toimitilojen rakennuttamisessa. Yksityisten kiinteistösijoittajien rooli myös julkisten hankkeiden toteuttajana on kasvanut. Esimerkiksi yliopistojen tutkimuskeskukset usein vuokraavat tilat ne rakennuttaneelta yksityiseltä taholta. Kiinteistöliiketoiminta on edistänyt elinkaariajattelua rakennuslalla. Tilojen suunnittelussa otetaan muunneltavuus ja kestävyys entistä paremmin huomioon.

2. Arkkitehtuuripolitiikka

Valtioneuvoston 17.12. 1998 vahvistama arkkitehtuuripoliittinen ohjelma asetti tavoitteet arkkitehtuuria edistäville julkisen vallan toimille. Siinä nostettiin esille 24 toimenpidettä, joiden avulla suomalaisen arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön laatua kehitetään. Julkistettu ohjelma nosti keskusteluun ja määritteli, mitä arkkitehtuuripolitiikka on. Toimenpiteiden eteenpäin vieminen ja toteuttaminen on ollut monien eri toimijoiden vastuulla. Tähän prosessiin ovat aktiivisesti osallistuneet kukin omilla tahoillaan niin kulttuuri- ja ympäristöhallinto kuin arkkitehtuuriin ja rakentamiseen laajemminkin liittyvät toimijat eri puolilla maata. Myös ohjelman seuraamis- ja arviointivaihe on koonnut yhteen eri toimijatahot ja luonut näiden välille vuorovaikutusta. Prosessi on ollut arkkitehtuuriin liittyvälle hallinnolle arvokas oppimisprosessi ja kokemus.

Suomen EU-puheenjohtajakauden saavutuksiin kuului eurooppalaisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelmatyön aloittaminen, missä tärkeänä impulssina oli vasta valmistunut Suomen Arkkitehtuuripoliittikka. Eurooppalaista arkkitehtuuripoliittikkaa ovat olleet muokkaamassa aktiivisesti Suomen ohella Ranska, Hollanti ja Tanska. Euroopan arkkitehtuuripoliittikkain foorumin (European Forum for Architectural Policies) toiminta on vakiintunut epävirallisen tason eurooppalaiseksi yhteistyömuodoksi kulttuurihallinnon ja arkkitehtuurijärjestöjen edustajien kesken. Forum pyritään järjestämään kerran jokaisen maan EU-puheenjohtajakaudella.

Valtakunnantason arkkitehtuuripoliittisen ohjelman ajatuksia on viety eteenpäin alueellisissa ja paikallisissa ohjelmissa. Ensimmäinen alueellinen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma tehtiin Itä-Suomeen ja ensimmäiset paikalliset ohjelmat ovat valmistumassa Jyväskylään, Ouluun ja Kuopioon. Kuntatason ohjelmat ovat valtakunnallista ohjelmaa käytännönläheisempiä ja paikallisista tavoitteista lähteviä.

Valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittisen ohjelman valmistumisen jälkeen on julkistettu rakennusperintöstrategia ja työryhmän ehdotus kansalliseksi rakennuspoliittiseksi ohjelmaksi. Näitä ohjelmia laadittaessa käytettiin hyväksi arkkitehtuuripoliittisen ohjelman sisältämiä painotuksia ja esitettiin sen kanssa saman suuntaisia ajatuksia.

3. Toimenpiteiden seuranta

Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman 24 toimenpiteestä selkeästi toteutumaan on lähtenyt yhdeksän. Näiden lisäksi usea muukin toimenpide on ohjelman julkistamisen jälkeen mennyt eteenpäin, tosin prosessinomaisten toimenpiteiden toteutumisen arviointi on vaikeaa. Osa toimenpiteistä tarvitsee toteutuakseen vielä lisätoimia. Seuraavana on käyty läpi järjestyksessä kaikki valtioneuvosto vuonna 1998 hyväksymän arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toimenpiteet. Toimenpide on aina esitetty ensin alkuperäisessä muodossaan ja sen jälkeen arvioitu sen toteutumista.

3.1 Julkinen rakentaminen esikuvana

3.1.1 Valtio ja kunnat kiinteistönomistajana ja rakennuttajana

Toimenpide 1

Valtioneuvosto edellyttää, että julkinen ja valtion tukema rakentaminen ja ympäristön kehittäminen toimii korkeatasoisena esimerkkinä kaikelle rakentamiselle Suomessa. Valtion kiinteistölaitoksen ja muiden kiinteistöjä hallinnoivien valtion virastojen, liikelaitosten ja valtion omistamien yritysten tulee ottaa toiminnassaan huomioon hyvän arkkitehtuurin ja ympäristön edistäminen.

Toimenpide 2

Julkisen rakentamisen laatua ja kustannuksia on tarkasteltava elinkaaren mitassa, jotta kansallisvarallisuutemme arvo säilyy korkeana ja sen ylläpidon kustannukset ovat edulliset.

Toimenpiteet ovat edenneet

Valtion oma rakentaminen

Senaatti-kiinteistöjen toiminta kattaa nykyisin valtaosan valtionhallinnon kiinteistöliiketoiminnasta. Muita rakennuttavia virastoja ovat muun muassa ulkoasiainministeriö, Helsingin yliopisto, Metsähallitus, Museovirasto ja Suomenlinnan hoitokunta. Kahden viimeksi

mainitun tahon ongelma on valtion talousarviossa kiinteistöjen korjaus- ja hoitotoimenpiteisiin osoitettujen resursseja pienuus. Niiden hallinnoima kiinteistöomaisuus ei ole määrällisesti suuri, mutta se on merkittävä, koska kyse on kulttuuriperinnöstä. Ulkoasiainministeriö on nähnyt arkkitehtuurin merkityksen Suomi-kuvan luomisessa viime vuosina ulkomaille valmistuneissa lähetystörakennuksissa.

Senaatti-kiinteistöt toteuttaa edelleen Valtion kiinteistölaitoksen laatimaa omaa arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa, joka julkistettiin valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittisen ohjelman pohjalta. Ohjelman tavoitteena on kiinteistöjen teknisen ja kulttuurihistoriallisen arvon säilyttäminen ja kehittäminen. Tavoitteen saavuttamiseksi kiinnitetään liikelaitoksessa erityistä huomioita hankkeiden suunnittelijoiden ja urakoitsijoiden valintaan ja suunnitelmien hyväksymiseen. Liikelaitoksessa on käytössä järjestelmä, jossa pääosin ulkopuolisista asiantuntijoista koostuva asiantuntijatoimikunta antaa lausunnon merkittävien rakennushankkeiden arkkitehdinvalinnasta ja suunnitelmista.

Elinkaarikysymysten suhteen Senaatti-kiinteistöjen tavoitteena ovat energian hallinta, muunneltavuus ja elinkaaritalous. Liikelaitos on kehittänyt itselleen ekologisen rakennuttamisen menetelmän, jonka avulla jokaiselle investointihankkeelle asetetaan hankekohtaiset tavoitteet. Senaatti-kiinteistöt on ottanut käyttöön myös uusia hankkeiden toteuttamisen kilpailuttamismuotoja, joissa urakoitsijanvalinnan kriteereinä ovat tarjoushinnan lisäksi suunnitelmien elinkaariominaisuudet ja -kustannukset.

Sekä julkisen että yksityisen rakentamisen laadulle aiheuttaa tällä hetkellä ongelmia taloudellisista tavoitteista johtuva aikataulujen kireys niin suunnittelussa kuin rakentamisessakin. Taloudellisten tekijöiden rinnalla rakennetulla ympäristöllä on myös kulttuurihistoriallinen arvo. Sitä ei saa menettää huonon suunnittelun, kiireen, huonon työn laadun tai jatkuvan huollon laiminlyönnin takia.

Kuntien rakentaminen

Valtion lisäksi kunnat ovat suuria julkisen rakentamisen rahoittajia ja kiinteistöomaisuuden ylläpitäjiä. Haasteena arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toimenpiteiden toteuttamiselle on ohjelman ajattelutavan ulottaminen kuntien ylimmän päätöksenteon strategioihin. Kuntien erilaistuminen luo eri puolille Suomea erilaisia tarpeita ja mahdollisuuksia. Kasvavilla kaupunkiseuduilla edellytykset laadukkaaseen rakentamiseen edistämiseen ovat säilyneet ja jopa lisääntyneet ja taantuissa kunnissa rakennetun ympäristön ylläpitoa kohtaa akuutti resurssipula. Etenkin syrjäisemmillä seuduilla on niukasti myös suunnittelijaresursseja.

Kuntien rakennuttaminen on arkkitehtuuripoliittisen ohjelman hyväksymisen aikoihin kokenut huomattavia muutoksia toimintaympäristössään. Monet kuntien rakentamiseen liittyvät perinteet ovat murtumassa. Omia työorganisaatioita karsitaan ja siirrytään palvelujen ostoon, mikä vaatii tilaajapuolelta uudenlaista osaamista ja perehtymistä rakennusalan hankintamenettelyihin. Julkisia hankintoja koskeva lainsäädäntö edellyttää kuntia kilpailuttamaan hankinnat. Tässä päätöksenteossa on alkuvaiheessa painottunut tarjoushinta. Suunnittelijavalinnoissa painopisteen siirtäminen laadun painottamiseen mahdollistaa arkkitehtonisen laadun korostamisen.

Kunnat ovat pyrkineet rakentamisessaan hyvään lopputulokseen järjestämällä suunnittelukilpailuja. Ne ovat merkittäviä arkkitehtuurikilpailujen järjestäjätahoja. Osalla kaupunkeja kilpailujen

järjestämisessä on jo pitkä perinne, mitä voidaan pitää osoituksena tavoitteellisesta toiminnasta ja arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toteuttamisesta.

Elinkaarikysymysten suhteen kuntien rakentamisessa rakennuksen käyttöiästä on tulossa tärkeä laatufunktio, johon on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota. Kuitenkin kuntien haltuun eri syistä päätyneiden historiallisesti merkittävien kohteiden kunnossapitoon ei aina ole kiinnitetty tarpeeksi huomioita. Näin käy etenkin silloin, kun rakennukselle ei ole selvää käyttötarkoitusta. Myös uudis- ja korjausrakentamisen laatuongelmat ovat olleet yleisiä. Kuntien rakennuskannassa kosteus- ja homevaurioista yli 60 % aiheutuu suunnittelu- ja rakennusvirheistä.

Kunnissa rakentamisen painopiste on siirtynyt uuden luomisesta vanhan rakennuskannan kunnossapitoon, mikä vaatii sekä tilaajalta että suunnittelijalta uudenlaista osaamista. Koska suuri osa rakennuskannastamme on nuorta, ovat myös suojeltavat kohteemme keskimäärin kansainvälisesti ottaen nuoria. Vanhojen rakennusten korjaaminen edellyttää yksilöityjä, vanhoihin rakennuksiin soveltuvia ratkaisuja. Ajankohtaista on modernin arkkitehtuurin korjaus ja suojelu.

3.1.2 Rakentamisen julkinen rahoitus

Toimenpide 3

Valtioneuvosto edellyttää, että arkkitehtuurin ja ympäristön laatuun vaikuttaviin näkökohtiin kiinnitetään huomiota myönnettäessä julkisia varoja rakentamis- ja korjausinvestointeihin.

Toimenpide on toteutunut puutteellisesti.

Ympäristöministeriön ja museoviraston kautta ohjatut tuet suunnataan hankkeisiin, joissa rakentamisen laatua ja kulttuurihistoriallisia arvoja valvotaan. Korjausrakentamiseen osoitetut avustukset ovat tarpeeseen nähden riittämättömiä. Samaan aikaan julkista kotimaista tai EU-rahaa on suunnattu esimerkiksi energia-avustuksiin, hissien asentamiseen tai korjausrakentamisalan työllisyyskoulutukseen. Näitä avustuksia myönnettäessä hankkeiden arkkitehtoniseen ja ympäristön laatuun vaikuttaviin näkökohtiin ei edelleenkaan kiinnitetä huomioita eikä siihen kohdistu riittävästi valvontaa.

Valtion tukemassa asuntotuotannossa ja maaseuturakentamisessa arkkitehtuurin ja ympäristön laatuun vaikuttaviin näkökulmiin on myös alettu kiinnittää entistä enemmän huomioita. Asuntorahaston uusien ohjeiden tavoitteena on kehittää valtion tukeman asuntotuotannon laatu- ja hintavalvontaa siten, että elinkaaritalous, ympäristövaatimukset ja kestävän kehityksen periaatteet tulevat entistä paremmin huomioiduiksi. Ohjeissa pyritään erilaisin menettelytavoin - kuten hyväksymällä hyvissä ratkaisuisa lisäkustannuksia tai pudottamalla huonoiksi koetuissa ratkaisuisa hyväksyttävää hintaa - kannustamaan arkkitehtuurin ja ympäristön laatua parantaviin ratkaisuihin.

Maa- ja metsätalousministeriö on laatinut vuonna 2000 strategian maatilarakentamisesta ja maaseudun rakennetun ympäristön kehittämisestä. Strategia koskee sitä maaseudun rakentamisen osa-aluetta, johon maataloushallinnon rahoitustukijärjestelmällä voidaan vaikuttaa. Yhtenä painopisteenalueena on maaseudun rakennetun ympäristön laadun kohottaminen ja visiona se, että maaseudun rakennukset olisivat tarkoituksenmukaisia ja arkkitehtonisesti korkeatasoisia.

3.2 Ohjaus ja valvonta

3.2.1 *Rakennuslainsäädäntö ja muu viranomaisohjaus*

Toimenpide 4

Säädösten ja määräysten valmistelussa elinympäristön arkkitehtoniseen laatuun liittyvien vaikutusten arviointiin kiinnitetään huomiota.

Toimenpide on lähtenyt toteutumaan.

Rakentamiseen liittyvien määräysten valmistelussa arkkitehtoniseen laatuun liittyvien vaikutusten arviointi on otettu huomioon. Sekä ympäristöministeriön että maa- ja metsätalousministeriön osalta määräysten valmistelussa asiaan on kiinnitetty huomioita. Maankäyttö- ja rakennuslain tavoitteena oli parantaa rakentamisen laatua korostamalla hyvän suunnittelun merkitystä. Tämä näkyy myös lakiin liittyvien määräysten valmistelussa, kuten toukokuussa 2002 ympäristöministeriön julkistamissa rakennusten suunnittelijoita ja suunnitelmia koskevissa määräyksissä ja ohjeissa (Suomen rakentamismääräyskokoelma A2). Niissä yksilöidään maankäyttö- ja rakennuslaissa ja rakennusasetuksessa määriteltyä suunnittelijan pätevyyden ja kelpoisuuden arviointia.

Korjausrakentamisen näkökulmasta katsottuna silti edelleenkin esimerkiksi rakentamismääräyskokoelman määräykset ovat puutteellisia, koska ne kohdistuvat lähinnä uudisrakentamiseen.

Yleensä ottaen eri ministeriöiden lainsäädösten ympäristön vaikutusten arvioinnissa ei kiinnitetä erityisesti huomioita elinympäristön arkkitehtoniseen laatuun. Toinen ongelma on arvioida, milloin lainsäädöksen muutoksella on vaikutusta nimenomaan arkkitehtoniseen laatuun.

Toimenpide 5

Kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa omaa elinympäristöään koskevassa päätöksenteossa vahvistetaan.

Toimenpide on edennyt hyvin.

Kansalaisten mahdollisuudet osallistua elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon ovat lisääntyneet uudistetun maankäyttö- ja rakennuslain myötä. Etenkin rakennuslupamenettelyjen kannalta kunnat ovat lähteneet edistämään avoimuutta ja lain henki on siellä toteutunut hyvin. Esimerkiksi rakennushankkeiden etukäteistiedottamista naapureille koskevaa lain kohtaa kunnat ovat tulkinneet ja soveltaneet laaja-alaisesti. Kunnissa on myös kehitetty maankäytön suunnitteluun liittyviä osallistumismenetelmiä.

Uuden lain toteuttamista kunnissa seurataan ympäristöministeriön johdolla.

3.2.2 *Aluearkkitehtitoiminta*

Toimenpide 6

Ympäristöministeriö selvittää pieniä kuntia palvelevan aluearkkitehtitoiminnan ulottamista koko maan kattavaksi, sen kytkemistä ympäristökeskusten toimintaan sekä tekee esityksen tarvittavista resursseista aluearkkitehtien määrän lisäämiseksi.

Toimenpide on edennyt hyvin.

Aluearkkitehtitoiminta on laajentunut vuodesta 1998 merkittävästi. Aluearkkitehtitoiminnassa on vuonna 2002 mukana noin 39% kaikista mahdollisista pienistä kunnista: 25 aluetta ja yhteensä 97 kuntaa.

Järjestelmä on lisännyt erityisesti syrjäisten ja pienten kuntien arkkitehtiasiantuntemusta. Ympäristöministeriön toiminta-avustus on suunnattu pienille alle 6000 asukkaan kunnille, joilla ei sitä suurempien kuntien tapaan ole maankäyttö- ja rakennuslain tuomaa velvoitetta järjestää kuntaan kaavoittaja. Arkkitehtuuripoliittisesta ohjelmasta poiketen aluearkkitehtitoimintaa ei liitetty valtion hallintoon, vaan se toteutettiin kuntavetoisesti. Valtion budjettiin on saatu arkkitehtuuripoliittisen ohjelman julkistamisen jälkeen 2 miljoonan markan lisäys toimintaan ja resursseja on nyt käytössä yhteensä 600 000 euroa (noin 3,5 milj. mk) vuosittain. Kunnat maksavat toimintamenoista puolet ja ympäristöministeriö toisen puolikkaan.

Ympäristöministeriö on järjestänyt aluearkkitehdeille tarvittavaa lisäkoulutusta ja heidän verkostoitumistaan tuetaan ylläpitämällä sähköistä keskustelufoorumia ja vuotuisia koulutuspäiviä. Aluearkkitehtijärjestelmän näkökulmasta on tärkeää, että toimintaa kehitettäessä aluearkkitehtien rooli maaseudun arkkitehtuuri- ja kulttuuriympäristöasiantuntijoina säilyy.

Ympäristöministeriö seuraa aluearkkitehtien kokemuksia työstä sekä kuntien viranomaisten ja asukkaiden, alueellisten ympäristökeskusten, maakunnallisten liittojen ja muiden toimijoiden tyytyväisyyttä toimintaan. Aluearkkitehtitoimintaa tulisi edelleen laajentaa siten, että kaikilla halukkailla alle 6000 asukkaan kunnilla olisi mahdollisuus liittyä mukaan.

3.3 Kulttuuri ja koulutus

3.3.1 Rakennusperintö

Toimenpide 7

Rakennussuojelusta ja rakennusperinnön hoidosta laaditaan valtakunnallinen strategia.

Toimenpide on toteutunut.

Valtakunnallinen rakennusperintöstrategia hyväksyttiin valtioneuvostossa 13.6.2001 ja samanaikaisesti julkistettiin myös laajalle yleisölle suunnattu rinnakkaisteos Rakennusperintömme. Strategiassa vietiin pidemmälle samoja rakennetun ympäristön suojeluun ja hoitoon liittyviä toimenpiteitä kuin arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa. Tärkeimmiksi kehittämistehtäviksi on nostettu kulttuuriperinnön inventointi kunnissa, rakennushistorian asiantuntemuksen lisääminen maakunnissa, ympäristökasvatus, tietopalvelujen parantaminen, rakennustekniikan keskuksen perustaminen, rakennusalan koulutuksen kehittäminen ja arkkitehtuurin tutkimus. Strategian toteuttamiseksi on laadittu yksityiskohtaisempi toteuttamisohjelma ja nimetty seurantaryhmä.

Haasteena on nyt strategiassa esitettyjen toimenpiteiden toteuttaminen. Rakennussuojelu ja rakennusperinnön hoito tulee integroida maankäytön suunnitteluun ja rakentamiselle asetettaviin tavoitteisiin. Rakennussuojelu ei ole erillinen asia, vaan kaikkea rakentamista läpäisevä asenne. Näitä näkökantoja tuodaan esille vuonna 2003, joka on strategiassa esitetty nimettäväksi rakennusperinnön teemavuodeksi.

Toimenpide 8

Rakennusperintöä koskevat inventoinnit laaditaan maan kaikissa kunnissa.

Toimenpide on lähtenyt toteutumaan.

Inventointien kattava laatiminen on kirjattu myös rakennusperintöstrategian keskeiseksi tavoitteeksi. Itse toimenpide ei kuitenkaan ole vielä toteutunut: vain osassa maamme kunnista on laadittu rakennusperintöä koskevia inventointeja. Osa tehdyistä inventoinneista on vanhentunut tai ne ovat sisällöltään puutteellisia. Tilanne on eri puolilla Suomea hyvin kirjava.

Suurimpana ongelmana on rahoituksen ja asiantuntemuksen puute. Viimeksi mainittua korjaamaan ollaan Museovirastossa laatimassa työhön avuksi inventointiopasta. Museovirasto on myös saanut ensimmäistä kertaa varoja alueinventointien tukemiseen. Rakennussuojelua tukevan aluehallinnon vahvistaminen parantaisi myös inventointitilannetta. Toimenpiteen toteutuminen edellyttää kuitenkin valtiolta, maakuntaliitoilta ja kunnilta huomattavaa taloudellista panostusta useiden vuosien ajan.

Toimenpide 9

Museovirasto selvittää maakuntamuseoiden rakennushistorian asiantuntemuksen lisäämistarpeen ja tekee esityksen rakennushistorian asiantuntijoiden määrästä ja sijoittamisesta.

Toimenpide on toteutunut.

Maakuntamuseoiden rakennushistorian asiantuntemuksen lisäämistarvetta on selvitetty sekä rakennusperintöstrategiaa että Museoviraston organisaatiouudistusta laadittaessa. Museo 2000-mietinnön jälkeen opetusministeriön asettama työryhmä laati ehdotuksen Museoviraston organisaatiouudistukseksi. Työryhmä totesi, että aluetason toimintakyvyn vahvistaminen edellyttää noin 40 uuden viran perustamista. Rakennustutkijoiden lisäksi aluehallintotasolla tarvitaan korjausrakentamisen asiantuntijoita.

Toimenpide 10

Opetusministeriö selvittää edellytykset perustaa perinteiseen rakentamiseen pohjautuva, eri aikakausien rakennustekniikkaa esittävä ja siitä tiedottava Rakennustaiteen museon ja Museoviraston yhteinen rakennustekniikan keskus.

Toimenpide on toteutunut, selvitystyö on tehty.

Ympäristöministeriö on suhtautunut periaatteessa myönteisesti Rakennustekniikan keskuksen perustamiseen. Selvityksen mukaan rakennusalan yksityiset toimijat ovat halukkaita panostamaan myös taloudellisesti keskuksen, mikäli julkinen sektori tulee osaltaan mukaan hankkeen perustamiskustannuksiin.

Rakennustekniikan keskuksen perustaminen on asetettu rakennusperintöstrategian keskeiseksi tavoitteeksi ja se on mukana myös työryhmän tekemässä ehdotuksessa kansalliseksi rakennuspoliittiseksi ohjelma.. Perustamista koskeva selvitystyö valmistui 19.4.2001. Rakennustekniikan keskusta on kaavailtu sijoitettavaksi suunnitteilla olevaan Arkkitehtuurin, rakentamisen ja muotoilun informaatiokeskukseen. Hanketta ovat olleet valmistelemaan Ympäristöministeriö, Museovirasto, Suomen rakennustaiteen museon, Suomen Arkkitehtiliitto, Rakennustietosäätiö, ja Rakennusinsinöörien liitto.

3.3.2 *Arkkitehtuuri osana kulttuuri- ja taide-elämää*

Toimenpide 11

Opetusministeriö vahvistaa määrätietoisesti arkkitehtuurin asemaa suomalaisessa taide- ja kulttuurielämässä.

Toimenpide on edennyt.

Seurantajakson aikana arkkitehtuurin asema ja merkitys on tunnustettu tärkeänä osana kulttuuripolitiikkaa. On perustettu muun muassa Alvar Aalto Akatemia. Kaikilta osin arkkitehtuurin asema ei ole vahvistunut, jos tarkastellaan opetusministeriön rakennustaiteelle osoittamia määrärahoja. Ne ovat kahtena viime vuonna pienentyneet.

Opetusministeriö on pyrkinyt vahvistamaan arkkitehtuurin asemaa parantamalla oman asiantuntijaelimensä, valtion rakennustaidetoimikunnan toimintaedellytyksiä. Ennen vuotta 1999 opetusministeriön budjetissa ei ollut varattu rakennustaidetoimikunnalle määrärahaa oman taiteen alansa edistämiseen muiden valtion taidetoimikuntien tapaan. Vuonna 1999 rakennustaidetoimikunta sai jaettavakseen 800 000 mk (134550 €)¹. Tuosta vuodesta määräraha on kuitenkin pienentynyt vähitellen ja vuonna 2002 se on 50720 € (301567 mk). Rakennustaiteen taiteilija-apurahat ovat lisääntyneet seurantajakson aikana yhdellä viisivuotisella apurahalla.² Vuonna 2001 rakennustaiteen osuus sekä taiteilija että kohdeapurahoista oli kaikkien taiteiden alojen tuesta 2%.

3.3.3 *Yleissivistävä kasvatus*

Toimenpide 12

Opetushallitus vahvistaa arkkitehtuurikasvatuksen asemaa opetussuunnitelmien perusteiden kehittämistyössä. Arkkitehtuurikasvatuksen tarpeet otetaan huomioon myös koulun ja kulttuurin yhteistyöohjelman toteutuksessa.

Toimenpide on edennyt.

Arkkitehtuuriin ja rakennettuun ympäristöön liittyvät tarpeet on otettu huomioon edelleen meneillään olevassa peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmien perusteiden kehittämistyössä. Myös koulun ja kulttuurin yhteistyöohjelmassa oli arkkitehtuuri mukana.

Opetushallituksen ja Museoviraston Suomen Tammi-projektissa on kehitetty vuosina 1998 -2000 kulttuuriperintöopetusta. Projekti jatkuu yhdessä ympäristöministeriön kanssa nimellä Suomen Tammi+ vuoteen 2004. Tavoitteena on ollut lisätä koulujen ja museoiden välistä yhteistyötä, tuottaa opetusmateriaalia sekä täydennyskouluttaa opettajia. Jatkoprojektissa aihealue laajentui esineellisestä kulttuuriperinnöstä kulttuurimaisemaan ja koulut alkoivat tehdä yhteistyötä myös ympäristökeskusten kanssa. Ongelmana on työn jatkuvuuden turvaaminen, kun projektirahoitus loppuu vuonna 2004.

Arkkitehtuurikasvatus tarvitsee kehittyäkseen edelleen lisätoimia. Rakennettuun ympäristöön liittyvä kasvatus ei ole vielä samassa asemassa kuin luonnonympäristöön keskittyvä

¹ Muiden yhdeksän taidetoimikunnan oman taiteenalan edistämiseen varatut määrärahat vaihtelevat säveltaidetoimikunnan yli miljoonasta eurosta rakennustaiteen reiluun 100 000 euroon.

² Aikaisemmin apurahoja on ollut yhteensä 8 vuotta/6 apurahaa. Se on noin 2,3 % kaikkien taiteen alojen taiteilija-apurahoista.

ympäristökasvatus. Tavoitteena on parantaa kansalaisten edellytyksiä osallistua rakennettua ympäristöä koskevaan päätöksentekoon ja siitä keskustelemiseen nykyisen maankäyttö- ja rakennuslain mukaan. Rakennetun ympäristön ymmärtäminen on tärkeä osa kansalaistaitoja. Yleissivistävään opetukseen soveltuvaa opetusmateriaalia ja opettajille suunnattua täydennyskoulutusta ei ole riittävästi tarjolla.

Toimenpide 13

Opetusministeriö selvittää mahdollisuuksia kehittää vapaan sivistystyön puitteissa tapahtuvaa arkkitehtuurikasvatusta kansalaisten toimintavalmiuksien parantamiseksi omaa elinympäristöään koskevassa päätöksenteossa.

Toimenpide-ehdotus ei ole vielä toteutunut. Vapaan sivistystyön puitteissa tapahtuvan arkkitehtuurikasvatuksen kehittämistä ei ole selvitetty. Sen sijaan valtion rakennustaidetoimikunnan johdolla selvitettiin arkkitehtuurin kansalaiskasvatuksen tilannetta Suomessa yleisesti.

Aikuisille suunnattua arkkitehtuurikasvatusta on järjestetty satunnaisesti vapaan sivistystyön puitteissa, mutta jatkuva ja määrätietoinen arkkitehtuurin opetus on vähäistä. Joissakin kansalaisopistoissa on arkkitehtuurin opetusta annettu esimerkiksi omakotirakentajille tai kylämaiseman säilyttämisestä kiinnostuneille asukkaille. Työ on yksittäisten innokkaiden harrastajien varassa, eivätkä opettajat ja opetusta järjestävät tahot aina kohtaa. Opetustarjontaa rajoittaa myös se, että aikuisille kohdistettua rakennettuun ympäristöön liittyvää ja aikuiskasvatukseen suunnattua opetusmateriaalia on tarjolla niukalti. Ympäristöministeriö ja alueelliset ympäristökeskukset ovat tukeneet paikallisten kulttuuriperintöohjelmien tuottamista.

Kansalais- ja työväenopistot, jonne vapaa sivistystyö keskittyy, ovat kuntien kulttuuritoimen alaisia yksiköitä. Jokaisen opiston linja ja koulutustarjonta riippuu opiston johtajasta ja muusta henkilökunnasta sekä kuntalaisten toiveista. Kuntien vapaaseen sivistystyöhön osoittamat määrärahat ovat pienet, ja rakennetun ympäristön lukutaito kilpailee samoista resursseista kuin esimerkiksi tietotekniikan ja liikunnan harrastaminen. Kuntien valtionapuja ei nykyisin sidota tiettyyn toimintaan tai tietylle toimintasektorille.

Kansalais- ja työväenopistojen lisäksi aikuiset voivat nykyisin suorittaa kaikkien kolmen yliopistotasaisen arkkitehtuuriosaston ja Taideteollisen korkeakoulun avoimen yliopiston kautta muutamia arkkitehtuurin kursseja. Myös kansalaisjärjestöt ovat järjestäneet koulutusta uudesta maankäyttö- ja rakennuslaista ja sen vaikutuksista. Aluearkkitehtijärjestelmän levittäytyminen koko maata kattavaksi on luonut arkkitehtuurikasvatukselle hyvän taustan.

Toimenpide 14

Kuntien päätöksentekijöille, luottamus- ja virkamiehille annetaan koulutusta arkkitehtuurista ja rakennetun ympäristön arvoista.

Toimenpide-ehdotus ei ole vielä toteutunut.

Päätöksentekijöille suunnattua koulutusta rakennetusta ympäristöstä, kuten arkkitehtuurin arvoista ja rakennetun ympäristön muutosprosesseista, on edelleen tarjolla liian vähän. Sekä luottamus- että virkamiehet, jotka tekevät rakennettuun ympäristöön liittyviä päätöksiä, tarvitsevat tietoa arkkitehtuurista sekä kulttuuriperinnön säilyttämisen että ympäristönsuunnittelun kannalta.

Virkamiehille ovat järjestäneet koulutustilaisuuksia arkkitehtuuriin ja rakennetun ympäristön arvoihin liittyvistä teemoista alueelliset ympäristökeskukset, maakunnalliset liitot, Suomen Kuntaliitto ja Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Luottamushenkilöille koulutusta näistä aiheista on ollut tarjolla vähän.

3.3.4 *Alan ammatillinen koulutus*

Toimenpide 15

Rakennusalan koulutusta kehitetään siten, että rakentamisessa toimivat ammattilaiset ymmärtävät suunnittelun ja toteuttamisen korkean laadun merkityksen. Rakennusalan ammattikoulutukseen sen kaikilla tasoilla sisällytetään myös rakentamisen historian ja arkkitehtuurin perusteiden opetusta.

Toimenpide-ehdotus ei ole edennyt riittävässä määrin.

Toimenpiteen tarkoitus on viitata kaikkeen rakennusalan koulutukseen, niin ammatilliseen koulutukseen, ammattikorkeakouluihin kuin yliopisto-opetukseenkin. Asia on mainittu myös kansallisessa rakennuspoliittisessa ohjelmassa.

Rakennusalan yliopisto- ja ammattikorkeakoulutasoisissa koulutuksissa ei ole tapahtunut muutoksia. Arkkitehtuurin osastoja lukuun ottamatta rakentamisen historian ja arkkitehtuurin perusteiden opetus on edelleen rakennusalan opinnoissa vähäistä, eikä tutkintoihin ole lisätty kyseisten aiheiden opetusta.

Rakennusalan ammatillisen perustutkinnon opetussuunnitelman perusteet vahvistettiin osana eri koulutustasojen opetussuunnitelmien uudistamista vuonna 1999. Opintoihin sisältyy nyt yksi opintoviikko kaikkia taideaineita yhteensä ja valinnaisena on mahdollista opiskella hieman lisää oman alan merkittävimpiä saavutuksia ja ammattihistoriaa.

Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman hyväksymisen jälkeen on luotu kokonaan uusi mahdollisuus osoittaa ammatillinen pätevyys näyttötutkinnon kautta. Restauraation alalla toimivat käsityöläiset voivat suorittaa restaurointialan näyttötutkinnon ja saada sitä kautta pätevyuden restaurointi mestariksi asti. Myös ammattikorkeakoulutasoista rakennuskonservointikoulutusta on kehitetty edelleen. Vaikka käytännössä tarvetta rakennuskonservoinnin osajista on, koulutuksesta valmistuvilla on ollut vaikeuksia löytää koulutustaan vastaavaa työtä.

Toimenpiteessä ei ole viitattu yhdyskuntasuunnittelun koulutukseen, vaikka se vaikuttaa rakennetun ympäristön muodostumiseen yhtä voimakkaasti kuin rakentaminen. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskukseen perustetaan vuonna 2002 koulutuspäällikön virka monitieteistä ja ammatillista täydennys- ja pätevöittämissä koulutusta varten.

Toimenpide 16

Arkkitehtikoulutuksessa annetaan mahdollisuus opetusta havainnollistavien ja tutkimustyötä täydentävien koerakentamiskohteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Toimenpide vaatii toteutuakseen vielä toimia.

Yliopistojen ja korkeakoulujen opetusmäärärahat eivät riitä nykyisellään koerakentamiskohteiden toteuttamiseen, kun perusopetuskin kärsii määrärahojen niukkuudesta. Toimenpide vaatii

toteutuakseen ulkopuolisen rahoituksen hankkimista esimerkiksi yritysmaailmasta. Myöskään EU-ohjelmien rahoitusmahdollisuuksia ei ole hyödynnetty vielä tarpeeksi.

Koerakentamis- ja kehittämishankkeita on toteutettu ulkopuolisella rahoituksella kaikissa arkkitehtuurin opetusta antavissa yliopistoissa. Esimerkiksi Oulun Puustudiossa on kehitetty puurakentamista huomattavalla ulkopuolisella rahoituksella.³

3.3.5 *Arkkitehtuuritutkimus*

Toimenpide 17

Suomen Akatemia selvittää mahdollisuudet arkkitehtuurin tutkimuksen kehittämiseksi.

Toimenpide ei ole edistynyt.

Suomen Akatemia ei ole selvittänyt mahdollisuuksia arkkitehtuurin tutkimuksen kehittämiseksi. Arkkitehtuuri on monitieteinen, taiteellinen ja käytännöllinen ala, josta tehty tutkimus on hyvin moninaista. Arkkitehtuurin ja yhdyskuntasuunnittelun tutkimusaiheet saattavat kuulua kolmen eri toimikunnan (teknisen ja luonnontieteellisen, kulttuurin ja yhteiskuntatieteen ja ympäristötieteiden) alueeseen sen sijaan, että ne edustaisivat yhtä niistä selkeästi. Vain yhdessä toimikunnassa on arkkitehtuurin asiantuntemusta. Perinteisen tieteellisen tutkimuksen lisäksi etenkin kehittymässä olevalle arkkitehtuurin taiteelliselle tutkimukselle on vaikeaa löytää rahoitusta. Arkkitehtuuri kuuluu eri toimikunnan alle kuin muut taiteen alat. Näistä syistä arkkitehtuurin tutkimushankkeet jäävät rahoituspäätöksiä tehtäessä Suomen Akatemiassa usein rahoittamatta.

Ehdotuksessa kansalliseksi rakennuspoliittiseksi ohjelmaksi todetaan koko rakennusalan tutkimus- ja kehitystoiminnan olevan selkeästi vähäisempää kuin keskimäärin muun teollisuuden. Koko rakennusalan osuus Suomen Akatemian rahoittamasta perustutkimuksesta on ollut vain 0,4 prosenttia kaikista Akatemian tutkimusmäärärahoista. Jotta tutkimuksen asema alalla nousisi, voisivat myös arkkitehtuurin ja yhdyskuntasuunnittelun opetusta antavat yliopistot⁴ tuoda tulosneuvotteluissa OPM:n kanssa arkkitehtuurin tutkimusta vahvemmin esille.

3.4 **Arkkitehtuuri ja rakentamisen laatu**

3.4.1 *Arkkitehtisuunnittelun laatu*

Toimenpide 18

Käynnistetään laatulähtöisiä, kokonaistaloudellisuutta edistävää toimintakulttuuria tukevia rakennusalan ja rakentamisen kehittämishankkeita.

Toimenpide vaatii vielä toimia.

Joitakin rakennusalan kehittämishankkeita on lähtenyt liikkeelle. Toiminta on keskittynyt Teknologian kehittämiskeskuksen (TEKES) rahoittamien ohjelmien ympärille. Sen päätavoite on synnyttää uutta teknologiaa ja vientiin tähtäävää osaamista, mutta yksi sen tavoitteista on myös kansallisvarallisuudesta huolehtiminen. Käynnissä olevia TEKES:in rahoittamia rakennusalan kehittämisohjelmia ovat mm Rembrand, Vera ja Terve Talo.

³ Vuosina 1995 - 2002 Oulun Puustudion tutkimus- ja tuotekehitysprojekteja ovat rahoittaneet mm. Teknologian kehittämiskeskus, Suomen Puututkimus Oy, Puuinfo Oy sekä yhteispohjoismainen Nordic Wood -tutkimushanke.

⁴ Sisältää myös teknilliset korkeakoulut

Teknologian kehittämiskeskuksen ohjelmiin ei tule tarpeeksi ehdotuksia arkkitehtuuripuolen toimijoilta. Aloite hankkeeseen pitää tulla yritykseltä tai tutkimuslaitokselta ja TEKES osarahoittaa hanketta, mikäli hakemus on hyvä. Kehittämishankkeiden syntymistä edistävää yhteistyötä ja tietojen vaihtoa esimerkiksi kehitysprojekteissa jo mukana olleiden arkkitehtien, rakennusalan yritysten ja muiden toimijoiden välillä ei juurikaan ole olemassa. Hankkeiden syntymistä hidastaa myös se, että suunnittelutoimistot ovat Suomessa perinteisesti pienyrityksiä, joilla ei välttämättä ole mahdollisuuksia järjestää kehityshankkeisiin tarvittavaa omaa taloudellista panostusta. Koko rakennusosalalla kehityshankkeita ei aina nähdä yritystoiminnan välttämättömänä edellytyksenä ja kilpailuetuna, kuten muualla teollisuudessa.

Teknologialle suunnattujen tutkimusmäärärahojen suurentuessa saattaa olla uhkana se, että alat joilla on vähän teknologiaa jäävät paitsioon, kuten arkkitehtuurin ja rakennuskulttuurin tutkimus. Teknologian kehittämiskeskuksen puitteissa olisi hyvä kehittää myös pehmeitä arvoja. Rakennusperintöstrategia voisi näkyä TEKES:issä korjausrakentamisen ja kulttuurihistoriallisen tutkimuksen tukemisena.

Toimenpide 19

Valtioneuvosto kehottaa rakennuttavia valtion virastoja ja laitoksia kehittämään EU-lainsäädännön puitteissa suunnittelijoiden valintamenettelyä niin, että siinä korostuvat toimijoiden kelpoisuus sekä hankkeen laatu ja kokonaistaloudellisuus.

Ehdotus on pääosin toteutunut.

Suunnittelijoiden valintamenettelyyn liittyvä julkisten hankintojen EU:n lainsäädännön uudistamistyö on vielä kesken. Tämän uudistuksen jälkeen arkkitehtuurin erityisvaatimusten huomioon ottaminen toivottavasti mahdollistuu entistä enemmän. Suomen arkkitehtuuripolitiikassa on korostettu arkkitehtonisen laadun merkitystä julkisissa rakennushankkeissa.

Senaatti-kiinteistöjen kaikissa uudisrakennushankkeissa suunnittelijanvalinnat tehdään joko hinta-laatu- tai hinta-laatu- ja laatu-kilpailuun tai arkkitehtuurikilpailuun perustuen. Lähes kaikkien peruskorjaushankkeiden suunnittelijavalinnoissa käytetään samoin hinta-laatu- ja laatu-kilpailua. Hinta-laatu- ja laatu-kilpailussa laadun painoarvo on yleensä noin 70 %. Myös Helsingin yliopiston tekninen osasto noudattaa omassa toiminnassaan samoja periaatteita.

3.4.2 Laadun varmentaminen

Toimenpide 20

Ympäristöministeriö valmistelee yhteistyössä alan keskeisten järjestöjen kanssa arkkitehtuurin ja siihen liittyvän pääsuunnittelun ammattitaidon osoittamista ja suunnitteluvientä palvelevan arkkitehtisuunnittelijarekisterin perustamisen. Ympäristöministeriön tulee toimia siten, että tällaisen alan itsensä ylläpitävän järjestelmän sisällössä ja valvonnassa yhteiskunnan edut on otettu huomioon.

Toimenpide on toteutunut.

Sekä arkkitehtisuunnittelijoiden rekisteri että kaavan laatijoiden rekisteri on perustettu ja ne ovat toiminnassa. Ensin mainittuun on hyväksytty noin 700 jäsentä ja jälkimmäiseen noin 175 jäsentä.⁵ 1.7.2002 voimaan tulevat Suomen Rakentamismääräyskokoelman määräykset A2 "Rakennusten

⁵ Tilanne kesäkuussa 2002

suunnittelijat ja suunnitelmat" sisältävät tarkennettuja ohjeita suunnittelijan pätevyyden ja kelpoisuuden arvioinnista. Ne tulevat lisäämään arkkitehtisuunnittelijarekisterin käyttökelpoisuutta ja vaikuttavuutta. Rekisteriin voidaan jatkossa kirjata myös erilaisia erityispätevyyden kriteereitä, kuten korjausrakentaminen, sekä edellyttää jäseniltä jatkuvaa täydennyskouluttautumista.

Arkkitehtisuunnittelijarekisteriin pääsevät ne, jotka ovat suorittaneet arkkitehdin tutkinnon EU:n arkkitehtidirektiivissä luetelluissa kouluissa ja joilla sen lisäksi on kahden vuoden työkokemus. Rakennusarkkitehdeilta vaaditaan tämän lisäksi 40 opintoviikon laajuinen täydennyskoulutus. Vaadittavaan koulutukseen tehdään poikkeuksia perustelluista syistä, kuten pitkä käytännön kokemus ja työssä osoitettu vastaava ammattitaito.

3.4.3 Arkkitehtuurikilpailut

Toimenpide 21

Valtioneuvosto kehottaa valtionhallinnon rakennuttavia organisaatioita käyttämään eri muotoisia, tarkoitukseen sopivia arkkitehtuuri- ja suunnittelukilpailuja entistä enemmän esimerkkiratkaisujen etsimiseen ja suunnittelijavalinnan keinona.

Toimenpide on pääosin toteutunut.

Valtionhallinnossa arkkitehtuurikilpailut ovat nykyisin tärkeä suunnittelijavalintamenetelmä. Senaatti-kiinteistöjen edeltäjä Valtion kiinteistölaitos hyväksyi vuonna 1999 itselleen arkkitehtuurikilpailupolitiikan, joka on edelleen ajankohtainen. Poliitiikan hyväksymisen jälkeen Senaatti-kiinteistöt on järjestänyt aikaisempaa enemmän arkkitehtuurikilpailuja: useita kutsukilpailuja, yhden avoimen kilpailun ja yhden uudentyyppisen suunnittele ja rakenna-kilpailun. Myös Helsingin yliopiston teknisen osaston toiminnassa arkkitehtuurikilpailujen käyttö suunnittelijan valinnan keinona noudattaa Senaatti-kiinteistöjen toimintaperiaatteita.

Suomessa on perinteisesti järjestetty paljon julkisten kohteiden suunnittelukilpailuja. Viime aikoina kilpailuinstituutiota on kritisoitu siitä, ettei asukkaiden osallistumismahdollisuuksia tueta tarpeeksi, kun samaan aikaan yhteiskunnalliset arvot kohti kansalaisten osallistumista ovat vahvistuneet. Kritiikkiä on esitetty myös siitä, että kilpailuohjelmien tavoitteidenasettelu ei ole avointa, kilpailuehdotukset jäävät liian epähavainnollisiksi ja asukkaille suunnattuja keskustelu- ja esittelytilaisuuksia ei järjestetä kilpailun eri vaiheissa. Suomalainen kilpailujärjestelmä on kuitenkin suunnittelijavalintakeinona hyvä: osallistumisoikeus on avoin, kilpailu on salainen, kaikki ehdotukset arvioidaan ammattimaisesti ja lopuksi niistä suositellaan jatkotöitä.

3.5 Arkkitehtuurin tunnetuksi tekeminen

3.5.1 Tiedottaminen

Toimenpide 22

Opetusministeriö huolehtii arkkitehtuurin tietokeskuksena toimivan Suomen rakennustaiteen museon jatkuvan menestyksellisen toiminnan edellyttämien taloudellisten resurssien turvaamisesta.

Toimenpide on toteutunut puutteellisesti.

Suomen Rakennustaiteen museo on maailman toiseksi vanhin alan erikoismuseo. Sillä on tärkeä tehtävä rakennetun kulttuurin vaalimisessa ja sen välittämisessä sekä suomalaisille että

kansainvälisesti. Perinteisen näyttelytoiminnan lisäksi museossa on järjestetty viime vuosina kaikille avoimia keskustelutilaisuuksia ajankohtaisista Helsingin keskustan kehittämishankkeista.

Rakennustaiteen museon toiminnan kehittäminen on nykyisellä valtion avustuksella vaikeaa. Koko museotoimi osana kulttuurirahoitusta on vaikeuksissa. Kiinteät kulut nousivat 1990-luvun ajan, vaikka määrärahat pysyivät ennallaan. Valtion rahoitusosuuden pieneneminen ei voi olla pidemmän päälle näkymättä toiminnassa. Tilaongelmista johtuen Rakennustaiteen museo ei ole myöskään pystynyt järjestämään suuria, yleisöä vetäviä näyttelyitä, jotka olisivat korjanneet rahoituksen vajetta. Parasta aikaa kehitteillä oleva arkkitehtuurin, rakentamisen ja muotoilun informaatiokeskus toisi museolle täysin uudenlaisen toimintaympäristön yhdessä näiden alojen eri toimijoiden kanssa. Uudet tilat ja uudelleen järjesteltävät toiminnot tuovat säästöjä, mutta vaativat myös lisää määrärahoja toimintaan. Ongelmana on jatkuvan perusrahoituksen pienuus ja kestävä rahoitus pohjan puute.

3.5.2 *Kannustaminen ja palkitseminen*

Toimenpide 23

Opetusministeriö selvittää rakennetun ympäristön ja arkkitehtuurin palkitsemisjärjestelmän kehittämistä edelleen siten, että ansiokkaasti toteutetut hankkeet ja niiden tekijät palkitaan.

Toimenpide on toteutunut puutteellisesti.

Opetusministeriö jakaa vuosittain rakennustaiteen valtion palkinnon ja Suomi-palkinnon. Palkittavana on koko rakennetun ympäristön skaala: yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelu, korjausrakentaminen ja uudisrakentaminen sekä arkkitehtuurin tutkimus. Opetusministeriön lisäksi myös muut tahot jakavat vuosittain rakennettuun ympäristöön ja arkkitehtuuriin liittyviä palkintoja. Suomen Arkkitehtiliitto antaa vuosittain SAFA-palkinnon yhteisölle, joka on merkittävällä tavalla edistänyt hyvän ympäristön toteutumista ja Senaatti-kiinteistöt valitsee omista hankkeistaan vuoden rakennushankkeen. Korjausrakentamisen puolelta puuttuu oma palkitsemisjärjestelmä.

Eurooppalaisen arkkitehtuuripoliittisen foorumin piirissä on kehitteillä erilaisia nuoria arkkitehteja kannustavia ja palkitsevia Euroopan laajuisia hankkeita.

3.6 **Arkkitehtuuripoliitiikan toteuttaminen**

Toimenpide 24

Opetusministeriö ja ympäristöministeriö asettavat yhteistyössä arkkitehtuuripoliittisen ohjelman seurantaan varten seurantatyöryhmän. Se laatii yksityiskohtaisen toimenpideohjelman, seuraa arkkitehtuuripoliittisten tavoitteiden toteutumista ja tekee esityksiä tarvittaviksi jatkotoimenpiteiksi.

Toimenpide on toteutunut. Seurantatyöryhmä on perustettu ja laatinut raporttinsa määräajassa.

4. **Johtopäätökset**

Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma on toteutunut kolmen seurantavuoden aikana melko hyvin. Lähes kaikki ohjelmassa toimenpiteenä mainitut selvitykset ja strategiat on laadittu. Jatkossa strategisesta toiminnasta on hyvä jatkaa käytännön tekoihin ja selvityksissä mainittujen toimenpiteiden toteuttamiseen.

Seurannan kuluessa on selvinnyt, että joidenkin toimenpiteiden vastuutaho on ollut väärä tai sitä ei ole selkeästi osoitettu. Tästä on seurannut, että toimenpide ei ole lähtenyt toteutumaan. Toinen ryhmä toteutumattomia toimenpiteitä ovat ne, joissa tarvittava toiminta on kirjattu prosessin omaiseksi. Selkeä tehtävä on helpompi toteuttaa kuin jonkun aseman kehittäminen. Ohjelman toteutumisen esteenä on nähty myös sen toteutukseen osoitettujen määrärahojen niukkuus. Seurannan tuloksena voidaan todeta, että ohjelmassa esitettyjen tavoitteiden eteenpäin viemiseen tarvitaan edelleen jatkuvaa ja eri suuntiin laajenevaa yhteistyötä eri toimijoiden kesken, tahtoa sopia yhteisistä tavoitteista ja rahaa näiden tavoitteiden eteenpäin viemiseen. Tulevaisuuden yhteiskunnallisena haasteena on rakennetun ympäristön laadun seuraamisen arviointimenetelmien kehittäminen.

Oheiseen kaavioon on kerätty yhteen kaikki valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toimenpiteet, niiden vastuutahot, toteutumisen tilanne ja puutteet. Kaavion jälkeen ovat seurantatyöryhmän esitykset jatkotoimenpiteiksi perusteluineen.

4.1 Yhteenvedo arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toimenpiteiden etenemisestä

	Toimenpide	Vastuutaho	Tilanne
1.	Julkisen rakentamisen esimerkillisyys	Senaatti-kiinteistöt, Kuntaliitto	Senaatti-kiinteistöt kehittänyt menetelmiä, joilla ottaa huomioon hyvän arkkitehtuurin ja ympäristön edistäminen. Kehitystyötä jatketaan.
2.	Elinkaariajattelu julkisessa rakentamisessa	Senaatti-kiinteistöt, YM, Kuntaliitto	Senaatti-kiinteistöt kehittänyt rakennuksen elinkaaren laskentamenetelmiä. Kehittämistä jatketaan. Ajattelutapaa laajennettava myös kuntiin ja yksityiselle puolelle.
3.	Arkkitehtuurin ja ympäristön laatu kriteerinä myönnettäessä julkisia varoja rakennus- ja korjausinvestointeihin.	YM, Museovirasto	Korjausinvestoinneissa ja ARA:n uusissa ohjeissa on otettu huomioon, muualla ei niinkään. Menetelmiä edelleen kehitettävä sekä investointipäätöksiin liittyvää ohjausta ja valvontaa lisättävä. Resurssit ovat edelleen puutteellisia.
4.	Säädösten ja määräysten valmistelussa elinympäristön arkkitehtoniseen laatuun liittyvien vaikutusten arviointiin kiinnitetään huomiota.	YM	Maankäyttö- ja rakennuslaissa ja asetuksessa tämä on otettu huomioon. Muiden säädösten ja määräysten valmistelussa arkkitehtoniseen laatuun liittyvien vaikutusten arvioinneissa vielä puutteita. Esimerkiksi ympäristövaikutusten arviointia voisi laajentaa koskemaan arkkitehtonista laatua ja kulttuuriperinnön suojelua.
5.	Kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa omaa elinympäristöään koskevassa päätöksenteossa vahvistetaan	YM, Kuntaliitto	Maankäyttö- ja rakennuslaki lisäsi kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia. Osallistumisen käytäntöjä on vielä kehitettävä. YTK:ssa tutkitaan aihetta aktiivisesti ja kehitetään osallistumismenetelmiä. Aiheesta on hiljan valmistunut kaksi uutta tutkimusta.
6.	Selvitys aluearkkitehti-toiminnan laajentamisesta koko maata kattavaksi.	YM, Kuntaliitto	Selvitys on tehty ja toiminta on laajentunut. Alueellisessa kattavuudessa on vielä aukkoja ja toiminnan jatkuvuus riippuu vuosittaisista budjettipäätöksistä.
7.	Rakennusperintö-strategian laatiminen	YM, Museovirasto	Strategia on laadittu ja toteuttaminen on alkanut. Seurantatyöryhmä on asetettu ja aloittanut toimintansa.
8.	Rakennusperinnön inventoinnit maan kaikkiin	YM, Museovirasto	Alueinventointien avustamiseen on ohjattu rahaa. Museovirasto on laatimassa inventointiopasta. Inventointien alueellisessa

	kuntiin		kattavuudessa on vielä aukkoja, joten rahoitusta tarvitaan edelleen. Mainittu myös Rakennusperintöstrategiassa.
9.	Selvitys maakunta-museoiden rakennus-historian asiantuntemuksen lisäämistarpeesta	OPM, Museovirasto	Selvitys on laadittu. Selvityksessä esitetään, että aluetason lisähenkilöstötarve 40 htv. Alueellisen organisaation tarve mainittu myös Rakennusperintöstrategiassa.
10.	Selvitys rakennustekniikan keskuksen perustamisedellytyksistä	Museovirasto, Rakennustaiteen museo	Selvitys on laadittu ja säätiön perustamistoimet ovat käynnissä. Valtion osallistuminen hankkeen kustannuksiin on vielä avoin. Keskus mainittu myös Rakennusperintöstrategiassa.
11.	Arkkitehtuurin aseman vahvistaminen taide- ja kulttuurielämässä	OPM, Valtion rakennustaidetoimikunta	Kulttuuripoliittinen asema on vahvistunut. Rakennustaide on otettu huomioon taide- ja kulttuuripoliitikassa osana taiteen yhteiskunnallisen aseman vahvistamista. Alvar Aalto Akatemia on perustettu. Rakennustaidetoimikunnan asema ja arkkitehtuuri-instituuttien toiminta-edellytykset kaipaavat edelleen kehittämistä.
12.	Arkkitehtuurikasvatuksen aseman vahvistaminen opetussuunnitelmien perusteiden kehittämistyössä	OPM, SAFA	Opetushallitus on vahvistanut arkkitehtuurin asemaa opetussuunnitelmien perusteiden kehittämisessä. Opetussuunnitelmien kehittämistyö on kesken, joten arkkitehtuurin tarpeita ei ole vielä sisällytetty kaikkiin opetussuunnitelmien perusteisiin. Kehitystyötä jatketaan mm. OPH:n ja SAFA:n kesken
13.	Selvitettävä mahdollisuuksia kehittää arkkitehtuurikasvatusta vapaassa sivistystyössä	OPM, SAFA	Vapaan sivistystyön kentän kehittämismahdollisuudet arkkitehtuurikasvatuksen suhteen ovat selvittämättä. Asiaa sivuttiin Rakennustaidetoimikunnan selvityksessä arkkitehtuurin kansalaiskasvatuksen tilanteesta Suomessa.
14.	Kuntien päätöksentekijöille koulutusta arkkitehtuurista ja rakennetun ympäristön arvoista.	Kuntaliitto, YTK	Virkamiehille on annettu koulutusta mm. YTK:ssa ja Kuntakoulutuksen kursseilla. Luottamushenkilöille suunnattu koulutus puuttuu, kuten myös strategia siitä, kuinka tämä tulisi hoitaa. Koulutusta tarvittaisiin myös yksityisellä puolella.
15.	Rakennusalan koulutuksen kehittäminen siten, että kaikille tasoille rakentamisen historian ja arkkitehtuurin perusteiden opetusta	OPM	Rakennusalan koulutus ei ole kehittynyt siten, että rakentamisen historian ja arkkitehtuurin perusteiden opetusta sisältäisi vielääkään rakennusalan tutkintoihin. Asia mainittu myös ehdotuksessa rakennuspoliittiseksi ohjelmaksi.
16.	Arkkitehtikoulutukseen koerakentamiskohteiden suunnittelua ja toteutusta	OPM, Rakennustaidetoimikunta	Koerakentamishankkeiden toteuttaminen arkkitehtikoulutuksen perusmäärärahoilla ei ole mahdollista. Arkkitehtikoulut ovat toteuttaneet joitakin hankkeita ulkopuolisella rahoituksella. Ulkopuolista rahoitusta on T&K hankkeisiin tarjolla. Suurten hankkeiden syntymiseen kaivattaisiin yhteyksiä eri tahojen kesken.
17.	Suomen Akatemia selvittää mahdollisuuksia arkkitehtuurin tutkimuksen kehittämiseksi	OPM, Suomen Akatemia	Suomen Akatemia ei ole selvittänyt. Jatkossa asian selvittäminen on OPM:n koulutus- ja tiedepoliittikan osaston vastuulla. Tutkimuksen kehittämisstrategia ja alan yhteinen keskustelufoorumi puuttuvat. Sekä ehdotuksessa rakennuspoliittiseksi ohjelmaksi että rakennusperintöstrategiassa on kiinnitetty huomiota tutkimuksen kehittämisen tarpeellisuuteen.
18.	Rakentamisen ja rakennusalan kehittämishankkeiden	YM	Joitakin kehittämishankkeita käynnistetty. Suurten hankkeiden syntymiseen kaivattaisiin yhteyksiä eri tahojen kesken.

	käynnistäminen		
19.	Suunnittelijoiden valintamenettelyjen kehittäminen	Senaatti-kiinteistöt, Kuntaliitto	Senaatti-kiinteistöt on kehittänyt oman menetelmän. Valintamenettelyjen kehittäminen jatkuu Suomen Kuntaliitossa ja kunnissa. Suomen Kuntaliitto huolehtii koulutuksen järjestämisestä kunnille.
20.	Suunnittelijarekisterien perustaminen	SAFA, YM	Rekisterit on perustettu ja toimivat. Kehitetään rekisterijäsenyyteen liittyvää täydennyskoulutusjärjestelmää.
21.	Valtion hallinnon arkkitehtuuri- ja suunnittelukilpailujen lisääminen	Senaatti-kiinteistöt	Suunnittelukilpailuja lisätty.
22.	Rakennustaiteen museon taloudelliset resurssit	OPM	Perusnäyttelyjen luomista rahoitettu kahtena vuonna. Kehitteillä arkkitehtuurin vienti- ja edistämiskeskus. ARMI-hanke valmisteilla, suunnittelukilpailu järjestetty.
23.	Kehitetään uusia palkitsemisjärjestelmiä	Rakennustaidet oimikunta	Kansallisia palkitsemisjärjestelmiä ei ole kehitetty. Nuorille arkkitehteille kehitteillä eurooppalaisia palkitsemis- ja tukemisjärjestelmiä.
24.	Seurantatyöryhmän perustaminen	OPM, YM	Perustettu ja luovuttaa raporttinsa määräajassa. Yksi alueellinen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma tehty ja useita paikallisia ohjelmia tekeillä.

5. Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman jatkotoimenpiteet

Valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittisen ohjelman viimeisen toimenpiteen mukaisesti seurantatyöryhmä on seurannut arkkitehtuuripoliittisten tavoitteiden toteutumista. Työryhmän tehtävänä oli tämän lisäksi laatia yksityiskohtainen toimenpideohjelma ja tehdä esityksiä tarvittaviksi jatkotoimenpiteiksi. Työryhmän työn tuloksena ovat syntyneet valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toimenpiteiden pohjalta seuraavat jatkotoimenpide-ehdotukset perusteluineen.

5.1 Arkkitehtuuripoliitiikan jatkuvuus

Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman laatiminen ja ohjelman seuranta ovat toimineet hedelmällisesti eri hallintotahojen yhteisenä keskustelufoorumina. Seurantatyöryhmän mielestä arkkitehtuuripoliittisen ohjelmatyön jatkuminen tulee turvata. Se voidaan tehdä siten, että Valtion rakennustaidetoimikunta yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa kokoaa omalla kolmivuotiskaudellaan ohjelmaan vaikuttaneet eri hallintotahot yhteen, laatii raportin arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toimenpiteiden edistymisestä ja tekee tarvittaessa esityksiä jatkotoimenpiteiksi. Työryhmä haluaa korostaa, että työlle tarvitaan myös riittävät erilliset taloudelliset resurssit.

Seurantatyöryhmä näkee arkkitehtuuripoliitiikan prosessina, joka laajenee valtionhallinnon organisaatioiden sisälle, alue- ja paikallistasolle ja jopa yksityiselle sektorille. Esimerkkeinä tästä ovat yksi alueellinen ja kolme paikallista arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa sekä Senaatti-kiinteistöissä käytössä oleva oma arkkitehtuuripoliitiikka. Työryhmä pitääkin tärkeänä, että kunnat ja alueet laativat omia arkkitehtuuripoliittisia ohjelmiaan tai että arkkitehtuuripoliittiset tavoitteet siirretään kuntakohtaisiin ja maakunnallisiin strategioihin ja ohjelmiin. Paikallisessa arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa asetetaan kuntatasolla yhteiset tavoitteet ja kehitetään käytännön toimenpiteitä tavoitteiden saavuttamiseksi. Paikalliselle tasolle vietäessä toimenpide-ehdotukset voidaan konkretisoida ja liittää olemassa oleviin hallinnollisiin käytäntöihin ja rakenteisiin. Suomen Arkkitehtiliitto ja sen paikallisosastot jatkavat arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tavoitteiden tunnetuksi tekemistä jäsenistönsä keskuudessa. Paikallisten ja alueellisten toimijoiden lisäksi seurantatyöryhmän mielestä valtionhallinnon organisaatioiden ja kunkin arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa mainitun toimijan olisi integroitava valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toimenpiteet omaan toimintaansa ja ohjeisiinsa niiltä osin kun se ei ole vielä tapahtunut. Tässä tulisi ottaa huomioon myös se, mitä työryhmä esittää tämän ohjelman jatkotoimenpiteissä.

Seurantatyöryhmä haluaa korostaa, että tärkeä osa arkkitehtuuripoliitiikan jatkuvuutta on maamme aktiivinen osallistuminen Eurooppalaisen arkkitehtuuripoliittisen foorumin (European Forum for Architectural Policies) toimintaan. Arkkitehtuuripoliitiikka kuuluu hallinnollisesti osana taide- ja kulttuuripoliitiikkaa opetusministeriön kulttuuripoliitiikan osaston, Taiteen keskustoimikunnan ja alueellisten taidetoimikuntien tehtäväkenttään. Seurantatyöryhmän mielestä rakennustaiteen asiantuntemus ei ole viranomaishallinnossa riittävää etenkin, kun asiantuntemusta tarvitaan myös edellä mainitussa kansainvälisessä yhteydessä. Eurooppalainen arkkitehtuuripoliittinen foorumi käsittelee eurooppalaisella tasolla arkkitehtuurihallintoon liittyviä kysymyksiä kulttuuripoliittisesta näkökulmasta. Osallistujat edustavat sekä kansallista kulttuurihallintoa että asiantuntijajärjestöjä. Foorumin syntymisessä ja työn hedelmällisessä jatkumisessa Suomen osuus on ollut tärkeä. Seurantatyöryhmä kiinnittää huomiota siihen, että rakennustaiteen asiantuntemusta kulttuuripoliitiikasta huolehtivassa virkaorganisaatiossa tulisi vahvistaa.

Jatkotoimenpide-ehdotukset:

1. ***Seurantatyöryhmä esittää, että Valtion rakennustaidetoimikunta yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa laatii kolmen vuoden välein raportin arkkitehtuuripoliittisen ohjelman edistymisestä ja laatii tarvittaessa jatkotoimenpide-ehdotuksia. Opetusministeriö varaa työhön riittävät erilliset resurssit.***
2. ***Seurantatyöryhmä esittää, että valtionhallinnon organisaatiot, arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa mainitut tahot sekä maakunnalliset ja paikalliset toimijat integroivat ohjelman toimenpiteet omaan toimintaansa niiltä osin kun se ei ole vielä tapahtunut ottaen huomioon myös sen, mitä seurantatyöryhmä tämän raportin muissa jatkotoimenpiteissä esittää.***
3. ***Seurantatyöryhmä esittää, että Suomi jatkaa aktiivista osallistumista Eurooppalaisen arkkitehtuuripoliittisen foorumin (European Forum for Architectural Policies) toimintaan ja että opetusministeriö turvaa työhön tarvittavat resurssit.***

5.2. Tutkimus- ja kehitystyön edistäminen sekä arkkitehtuurin laadun arviointi

Nykypäivän yhteiskunnassa jokainen ala tarvitsee tutkimus- ja kehitystyötä säilyttääkseen kilpailukykyisyytensä. Arkkitehtuurin ja rakentamisen kehittäminen edellyttää rakennettuun ympäristöön liittyvän tutkimus- ja kehittämistoiminnan sekä koerakentamisen laajentamista nykyisestä. Tarvitaan yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Seurantatyöryhmä haluaa tuoda esille, että arkkitehtuurin tutkimuksen kehittämisen kannalta on tärkeää turvata arkkitehtuurin alan tutkijakoulujen toiminnan jatkuminen ja tukea kehittymässä olevaa arkkitehtuurin taiteellispainotteista tutkimusta. Laadukkaan tutkimuksen tekeminen edellyttää myös riittävää kansainvälistä yhteistyötä.

Seurantatyöryhmän mielestä arkkitehtuurin alan tutkimus- ja kehittämistoimintaa (T&K) edistämään tarvitaan laajapohjainen yhteistyöfoorumi. Tämän vuorovaikutteisen verkoston tehtävänä olisi keskustella alan kehittämisestä, tehdä aloitteita tutkimus-, kehitys- ja koerakentamishankkeiksi sekä ottaa kantaa rakennettuun ympäristöön liittyvään tutkimukseen ja koulutukseen. On tärkeää, että neuvottelukunnassa olisi edustettuna rakennusalan järjestöjä, Suomen Kuntaliitto, rakentamista eri tavoin ohjaavat ministeriöt, Museovirasto, alan opetusta tarjoavat yliopistot ja korkeakoulut, tutkimuslaitokset ja rahoittajatahoja, kuten Suomen Akatemia.

T&K foorumin tarkoituksena olisi edistää laajojen, eri tahojen yhteisten, monitieteisten arkkitehtuurin tutkimushankkeiden käynnistymistä, joissa arkkitehtuurin alalla toimivat voivat myös jatko- ja täydennyskouluttautua. Tavoitteena olisi miettiä tutkimuksen painopisteitä ja tehdä suunnitelmia käytännön toimenpiteistä perus- ja soveltavan tutkimuksen edistämiseksi. Tehtävänä olisi luoda laajoja yhteisiä tutkimushankkeita ja saada myös rahoittajat mukaan tutkimuksen kehittämiseen. Foorumi tekisi aloitteita esimerkiksi Suomen Akatemialle, TEKESille ja SITRALle erilaisista tutkimusohjelmista. Seurantatyöryhmän mielestä perustettava T&K foorumi voisi valmistella Suomen Akatemialle ehdotuksen arkkitehtuurin tutkimuksen suunnatusta

tutkimusrahoituksen hausta. Suunnatut haut ovat pienempiä tutkimuskokonaisuuksia, joita kohdistetaan puutealoille, jona myös arkkitehtuuria voi pitää.⁶

Seurantatyöryhmä haluaa antaa T&K foorumille yhdeksi tehtäväksi arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön laadun arviointijärjestelmän kehittämisen valmistelun.⁷ Olisi ajankohtaista tutkia muun muassa, mitä käytännön järjestelyjä erilaisten eurooppalaisten esimerkkien soveltaminen Suomen oloihin vaatisi. T&K foorumi voi tehdä yhteistyötä rakennuspoliittisen työryhmän ehdotuksessa mainitun rakentamisen laadun foorumin kanssa.

Jatkotoimenpide-ehdotukset:

4. ***Seurantatyöryhmä esittää, että ympäristöministeriö ja opetusministeriö perustavat laajapohjaisen arkkitehtuurin tutkimusta ja kehittämistä (T&K) edistävän foorumin. Foorumi ideoi, tekee aloitteita ja ottaa kantaa arkkitehtuurin alan tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä valmistele arkkitehtuurin laadun arvioinnin keinoja.***
5. ***Seurantatyöryhmä esittää, että opetusministeriö ja ympäristöministeriö yhdessä perustettavan arkkitehtuurin T&K foorumin kanssa käynnistävät arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön tutkimus- ja kehitysstrategian laatimisen ja alan tutkimuksen puutealojen selvittämisen.***

5.3. Arkkitehtuurin tunnetuksi tekeminen

Seurantatyöryhmän mielestä arkkitehtuuria ja rakennetun ympäristön suunnittelua tulee tehdä yhä enemmän tutuksi suurelle yleisölle. Tätä työtä on tehnyt Suomen Rakennustaiteen museo ja se tulee jatkamaan näyttelyiden, keskustelutilaisuuksien ja julkaisujen tuottamista. Seurantatyöryhmä haluaa tuoda esille, etteivät työhön suunnatut resurssit ole kuitenkaan riittävät.

Seurantatyöryhmän mielestä Alvar Aalto Akatemiaa olisi mahdollista kehittää kohti arkkitehtuurin tiedotus- ja edistämiskeskusta. Akatemian uusi tehtävä olisi arkkitehtuurin osaamisen ja kulttuurin viennin edistäminen. Koska kyse on taiteen viennistä, näkökulma olisi voimakkaasti kulttuurinen.⁸ Alvar Aalto Akatemia ottaisi vastuun työn koordinoinnista siten, että työssä tukeuduttaisiin ja käytettäisiin hyväksi jo olemassa olevia toimijoita, kuten Suomen Rakennustaiteen museota. Akatemian kautta olisi mahdollista jakaa esimerkiksi avustuksia nuorille arkkitehteille, jotta nämä voisivat osallistua kansainvälisiin tapahtumiin tai kilpailuihin. Keskus myös levittäisi tietoa suomalaisesta arkkitehtuurista ja arkkitehtuurin alan tapahtumista sekä kotimaassa että ulkomaille.

Jatkotoimenpide-ehdotus:

⁶ T&K foorumi voisi esittää Suomen Akatemialle esimerkiksi Heritage-pohjaista suunnattua hakua, jonka isäntänä olisi kulttuuri- ja yhteiskuntatieteellinen toimikunta. Arkkitehtuurin ja rakennusperinnön hoito on kiinnostava alue myös eurooppalaisittain.

⁷ Kun järjestelmää luodaan, siihen voidaan haluttaessa kytkeä jo olemassa olevia laadunarviointijärjestelmiä. Esimerkiksi koulutuksen ja tutkimuksen osalta on olemassa korkeakoulujen arviointineuvosto, joka organisoii koulutusalojen arviointeja. Samoin Suomen Akatemia organisoii tieteen alojen arviointeja.

⁸ Samoin toimivat esimerkiksi Musiikin viennin edistämiskeskus ja Frame, kuvataiteiden viennin edistämiseen keskittyvä säätiö.

- 6. Seurantatyöryhmä esittää että luodaan arkkitehtuurin tiedotus- ja edistämiskeskus, joka koordinoi nykyisiä toimijoita hyödyntäen suomalaisen arkkitehtuurin osaamisen ja kulttuurin viennin edistämistä sekä arkkitehtuurin tunnettavuutta edistävien hankkeiden käynnistämistä.**

5.4. Arkkitehtuurin kansalaiskasvatus

Uusi maankäyttö- ja rakennuslaki antaa kansalaisille mahdollisuuden vaikuttaa elinympäristöönsä koskevaan päätöksentekoon. Seurantatyöryhmän mielestä asukkaiden osallistumisen edellytyksiä on tärkeää tukea niin, että lapsille, nuorille ja aikuisille sekä erityisesti luottamus- ja virkamiehille, tarjotaan mahdollisuuksia kehittää taitoaan lukea ja tulkita rakennettua ympäristöä.

Seurantatyöryhmä toteaa, että arkkitehtuurin asemaa peruskoulujen ja lukioiden opetustyössä on syytä vahvistaa. Parhaiten tämä tapahtuu sisällyttämällä rakennetun ympäristön ymmärtämistä tukevia asioita opetussuunnitelmiin, tehostamalla opettajien täydennyskoulutusta arkkitehtuurista ja mahdollistamalla näihin asioihin perehtyminen myös perustutkintovaiheessa. Tärkeää on myös tuottaa opetusmateriaalia eri kouluasteiden käyttöön sekä painettuna että sähköisessä muodossa.

Seurantatyöryhmä katsoo, että aikuisille suunnattua arkkitehtuurin kansalaiskasvatusta tulisi lisätä ja sen kehittämisedellytyksiä tutkia. Arkkitehtuurin kansalaiskasvatuksen laajentaminen vapaassa sivistystyössä, avoimessa yliopistossa ja erilaisten kansalaisjärjestöjen ja muun kansalaistoiminnan puitteissa on tärkeää. Seurantatyöryhmän mielestä rakennetun ympäristön vaalimisen kannalta keskeistä on myös, että kuntia kannustetaan tukemaan virka- ja luottamushenkilöiden täydennyskoulutusta arkkitehtuurista ja rakennetun ympäristön arvoista. Arkkitehtuurista jo kiinnostuneiden päätöksentekijöiden ja virkamiesten harrastusta voidaan kannustaa mm. järjestämällä korkeantason seminaareja, perustamalla kunnan- ja kaupunginjohtajille arkkitehtuurin ystävien klubeja sekä aloittamalla paikallistason arkkitehtuurin kummi-toimintaa.

Jatkotoimenpide-ehdotukset:

- 7. Seurantatyöryhmä esittää, että opetusministeriö yhdessä opetushallituksen kanssa huolehtii siitä, että opetussuunnitelmien perusteiden kehittämistyössä ja siihen liittyvässä opettajien koulutuksessa otetaan huomioon arkkitehtuurikasvatuksen tarpeet eri oppiaineissa.**
- 8. Seurantatyöryhmä esittää, että opetusministeriö yhdessä Suomen Kuntaliiton kanssa tekee selvitykset vapaan sivistystyön puitteissa tapahtuvan arkkitehtuurikasvatuksen kehittämisestä ja luottamushenkilöiden rakennettuun ympäristöön liittyvän koulutuksen kehittämistarpeesta.**

5.5. Rakennusperinnön vaaliminen

Maamme alueet ja kunnat erottuvat toisistaan maisemallisten piirteiden ja rakennusperinteensä vaihtelevuuden avulla. Seurantatyöryhmä haluaa korostaa rakennusperinnön vaalimisen tärkeyttä.

Sen suojeleminen ja monipuolinen hyödyntäminen rikastuttaa arkielämäämme ja ajallinen kerroksellisuus tekee paikoista omaleimaisia. Valtakunnallinen rakennusperintöstrategia hyväksyttiin valtioneuvostossa 13.6.2001. Nyt haasteena on strategian käytännön toteuttaminen. Seurantatyöryhmä haluaa nostaa esille strategiassa esitetyistä lukuisista toimenpiteistä erityisesti kolme: alueellisen valtion rakennusperinnön asiantuntijaorganisaation kehittämisen, kuntien rakennusperinnön inventointien loppuunsaattamisen ja rakennustekniikan keskuksen toteuttamisen.

Seurantatyöryhmän mielestä Museoviraston avuksi olisi hyvä luoda valtionhallinnon alaista alueellista toimintaa ja toimipisteitä, jotka ottaisivat vastuun valtion alueellisista toimenpiteistä rakennusperinnön alalla. Tämä olisi erittäin tärkeää rakennusperinnön tutkimuksen, hoidon ja säilyttämisen kannalta, jotta valtion taholta voidaan edelleen hoitaa rakennusperintäasioita tarpeellisessa määrin. Alueellista asiantuntemusta löytyy tällä hetkellä kunnallisina organisaatioina toimivista maakuntamuseoista, mutta niistä vain puolella on palkattuna rakennustutkija ja vain muutamassa on korjausrakentamisen asiantuntija.

Alueellisen organisaation lisäksi rakennusperintöstrategian keskeisen tärkeä toteuttamista odottava tavoite on seurantatyöryhmän mielestä kuntien rakennusperinnön inventointien loppuun saattaminen. Seurantatyöryhmä haluaa korostaa, että inventointien tulee perustua yhtenäiseen metodiikkaan, jotta tieto on alueellisesti ja valtakunnallisesti vertailukelpoista. Tämän vuoksi on kiireellistä järjestää koulutusta sekä kehittää inventointiin menetelmiä, malleja ja ohjeita. Rakennusperinnön hoitoa edesauttaisi myös inventointien tietopankin perustaminen internetiin ja kuntatason inventointien projektiluontoinen avustaminen.

Kolmantena rakennusperintöstrategiassa mainittuna toimenpiteenä seurantatyöryhmä haluaa nostaa esille rakennustekniikan keskuksen perustamisen. Suomesta puuttuu rakennustekniikan kehittymistä ja rakennusteknistä tutkimusta ja innovaatioita esittelevä keskus. Tällä hetkellä tieto rakennustekniikan historiasta ja sitä koskevasta tutkimustoiminnasta on hajallaan. Perinteisten rakennustekniikoiden ja -materiaalien sekä korjaus- ja entistämistekniikoiden esittely sekä rakentamisen asiantuntijoille että asiasta kiinnostuneille on tärkeää, jotta korjausrakentamisessa ei tehdä turhia tiedon puutteesta johtuvia virheitä. Myös perinteisten käsityötaitojen esittelyä ja opetusta on tärkeää kehittää rakennusperinnön hoidon tarpeet huomioonottaen. Seurantatyöryhmän mielestä näitä tehtäviä hoitamaan tulisi perustaa valtakunnallinen rakennustekniikan keskus, jonka toiminnan tulee ulottua koko maahan siten, että se verkottuu olemassa olevien korjausrakentamiseen ja rakennustekniseen neuvontaan perehtyneitten toimijoiden kesken ja toimii alan koordinoivana elimenä.

Jatkotoimenpide-ehdotus:

9. Seurantatyöryhmä esittää, että rakennusperintöstrategiassa esitetyt toimenpiteet toteutetaan.

Keskeisimpiä niistä arkkitehtuuripolitiikan kannalta ovat valtion aluetason

asiantuntijaorganisaation kehittäminen, kuntien rakennusperintöinventointien laatiminen ja rakennustekniikan keskuksen perustaminen.

LIITE 1

Raportissa on hyödynnetty seuraavia selvityksiä, strategioita ja ohjelmia:

- *Ehdotus kansalliseksi rakennuspoliittiseksi ohjelmaksi*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2002/1. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki, 2002.
- *Kaupunkipolitiikan asiakirja*. Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä, 9.4.1999.
- Korpelainen Heini ja Anu Yanar. *Askeleita arkkitehtuurissa. Arkkitehtuurin kansalaiskasvatus Suomessa, Raportti*. Suomen Arkkitehtiliitto ja Taiteen keskustoimikunta, Helsinki, 2000.
- Muotoilu 2005! Valtioneuvoston periaatepäätös muotoilusta 15.6.2000. Opetusministeriö, 2000.
- *Museo 2000 - museopoliittinen ohjelma*. Komitean mietintö 8:1999. Opetusministeriö, 1999.
- *Rakennusperintöstrategia*. Valtioneuvoston päätös 13.6.2001. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2001.
- *Rakennustekniikan Keskus. Perustamisselvitys*. Matti Loukola 19.4.2001.
- *Rakentaminen maaseudulla. Strategia*. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki, 2000.
- *Valtion museotoimen hallinnon kehittäminen ja uudelleen järjestely* - muistio ja valtioneuvoston periaatepäätös. Opetusministeriön työryhmien muistioita 29:2001, Helsinki, 2001.